

ประเพณีสงกรานต์ล้านนา

นำเสนอเมื่อ : 14 เม.ย. 2552

เทศกาลสงกรานต์นี้ชาวล้านนาเรียกว่า ปะเวณีปีใหม่หรือปาเวณีปีใหม่ (อ่าน"ปาเวณีปีใหม่") ในช่วงเทศกาลนี้ซึ่งกินเวลา ๕ วัน ประชาชนจะหยุดงานทั้งสิ้นเพื่อเฉลิมฉลองวาระนี้ทั้งในแง่ศาสนาและพิธีกรรมโดยตลอด เทศกาลสงกรานต์ตามปฏิทินโหราศาสตร์ของชาวล้านนานั้น จะถือเอาวันที่พระอาทิตย์เคลื่อนจากราศีมีนเข้าสู่ราศีเมษเป็น วันสังกรานต์ล่อง หรือวันมหาสงกรานต์ ซึ่งจะไม่ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายน ตามประกาศของทางการเสมอไป (แต่ปัจจุบันนี้จะยึดตามประกาศของทางการ) เทศกาลนี้จะมีวันต่าง ๆ และมีพิธีกรรมและการละเล่นหลายอย่างที่ เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

วันสังกรานต์ล่อง คือวันมหาสงกรานต์ ซึ่งออกเสียงแบบล้านนาว่า "สัง-ขาน" นี้คือวันที่พระอาทิตย์โคจรไปสู่ราศีมีนจะย่างเข้าสู่ราศีเมษ ตามความเชื่อแบบล้านนากล่าวกันว่าในตอนเช้ามีดของวันนี้ "ปู่สังกรานต์" หรือ "ยาสังกรานต์" จะนุ่งหมี่เสื่อผ้าสีแดงสยายผมลงแพไปตามลำน้ำ ปู่หรือยาสังกรานต์นี้จะนำเอาสิ่งซึ่งไม่พึงปรารถนาตามตัวมาด้วย จึงต้องมีการยิงปืนจุดประทัดหรือทำให้เกิดเสียงดังต่าง ๆ นัยว่าเป็น "การไล่สังกรานต์" และถือกันว่าปืนที่ไต่ยิงขั้วปู่หรือยาสังกรานต์นั้นจะมีความขลังมาก ตั้งแต่เช้าตรู่ของวันนี้จะมีการปิดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด มีการซักเสื้อผ้า เก็บกวาดและเผาขยะมูลฝอยต่าง ๆ มีการดำหัวหรือสระผมเป็นกรณีพิเศษ คือเมื่อสระผมแล้วก็ต้องงูยหนาไปตามทิศที่กำหนดไว้และตัดดอกไม้ที่เป็นนามของปีของแต่ละปี นุ่งหมี่เป็นเสื่อผ้าใหม่ ฝ่ายพู่บานก็จะนำเอาพระพุทธรูปพระเครื่องหรือเครื่องรางของขลังต่าง ๆ มาชำระหรือสงรงด้วยน้ำอบน้ำหอมหรือ เปลี่ยนดอกไม้บูชาพระในแจกันใหม่ด้วย

ในวันสังกรานต์ล่องนี้ ตามประเพณีโบราณแล้ว กษัตริย์แห่งล้านนาจะต้องทำพิธีสงรงน้ำตามทิศที่ โหรหลวงคำนวณไว้ และจะลงไปทำพิธีลอยเคราะห์ในแม่น้ำโขง ในแม่น้ำปิง แม่น้ำวัง เป็นต้น ในวันนี้บางท่านก็จะเรียกลูกหลานมาพร้อมกล่าวคำมงคลแล้วไซ้หน้าสมป่อยลูบศีรษะตัวเองหรือลูกหลานทุกคน และบางท่านจะให้ ลูกหลานเอาผักเขียวหรือผักทองไปปลูกและใช้มูลควายตากแห้งเป็นปุ๋ยโดยบอกเด็กว่าปู่ยาสังกรานต์พึงใจที่ได้เห็น ลูกหลานปลูกผัก บางว่า ผู้ที่ปลูกผักนั้นก็จะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดด้วย สำหรับในเมืองใหญ่เช่นเชียงใหม่ นิยมจัดขบวนแห่พระพุทธรูปสำคัญประจำเมืองเช่นพระพุทธรูปหิรัญคัมภีร์และพระเสด็จมณี ไปตามถนนสายต่าง ๆ แล้วนำไปประดิษฐานไว้เพื่อให้ประชาชนได้เช้านมัสการสงรงน้ำพระพุทธรูปดังกล่าวด้วย

วันเนา วันเนา หรือ วันเนา ในแง่ของโหราศาสตร์แล้ว วันนี้ควรจะเรียกว่า วันเนา เพราะเป็นวันที่พระอาทิตย์โคจรอยู่ระหว่างราศีมีนและราศีเมษ อันเป็นวันที่ถัดจากวันสังกรานต์ล่อง แต่ในการออกเสียงแล้วทั่วไปมักเรียก"วันเนา" ทำให้เกิดความคิดที่ห้ามการกระทำสิ่งที่ไม่เป็นมงคล โดยเฉพาะห้ามการดาทอทะเลาะวิวาทกัน กล่าวกันว่าผู้ใดที่ดาทอผู้อื่นในวันนี้แล้ว ปากของผู้นั้นจะเนา และหากวิวาทกันในวันนี้ บุคคลผู้หนึ่งจะอับมงคลไปตลอดปี ส่วนผู้ประสงคจะปลูกเรือนด้วยไม้ไผ่ ก็ให้รีบตัดในวันนี้ เพราะเชื่อกันว่าไมจะ"เนา"และไม่มีมอดหรือปลวกมากินไม้ดังกล่าว วันเนาจะเป็นวันเตรียมงาน ชาวบ้านจะพากันไปซื้อของเพื่อกินและใช้ในวันพญาวัน เมื่อถึงตอนบ่ายจะมีการขนทรายเข้าวัด กองรวมกันทำเป็น การขนทรายเข้าวัดนี้ถือว่าเป็นการนำทรายมาทดแทนสวนที่ติดเท้าของตนออกจากวัดซึ่งเสมอกับได้ลักขงจากวัด

วันเนาอาจเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วันดา เพราะเป็นวันที่ ดา หรือจัดเตรียม สิ่งของต่างๆ จะใช้ทำบุญนั่นเอง

วันพญาวัน เป็นวันเถลิงศกเริ่มต้นจุลศักราชใหม่ วันนี้เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนาตั้ง ตั้งแต่เวลาเช้าตรู่ผู้คนจะนำเอาสารอาหารหวานคาวต่าง ๆ ไปทำบุญถวายพระตามวัด ทานขันเขา (อาน"दानขันเขา") เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษหรือญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วด้วย บางคนอาจนำสารอาหารไปมอบให้แก่บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ เรียกว่า ทานขันเขาคณเภาคนแก่

จากนั้นจะนำทุ่งหรือธงซึ่งได้เตรียมไว้ไปปักบนเจดีย์ทราย ทั้งนี้ มีคติว่าการทานทุ่ง นั้นมีอันสงส์ สามารถช่วยให้ผู้ตายที่มีบาปหนักถึงตกนรกนั้นสามารถพ้นจากขุมนรกได้ จากนั้นก็มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ในวันพญาวันนี้ บางท่านอาจจะเตรียมไม้จามไปถวายสำหรับค้ำต้นโพ ถือคติว่าเพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการจะช่วยกันค้ำจุนพระศาสนาให้ยืนยาวต่อไป และจะมีการสรงน้ำทั้งพระพุทธรูป สกูปเจดีย์รวมทั้งสรงน้ำพระภิกษุสงฆ์ด้วย ในตอนบ่ายจะมีการไป ดำหัวหรือไปคารวะผู้เฒ่าผู้แก่บิดามารดา ญาติพี่น้องผู้อาวุโสหรือผู้มีบุญคุณหรือผู้ที่เคารพนับถือ เพื่อเป็นการขอขมาและผู้ใหญ่ก็จะให้พร

วันปากปี ในวันนี้ ศรัทธาที่ไม่ไปที่วัดก็ จะไปเตรียมสถานที่ เพื่อทำบุญใจบ้าน คือบริเวณที่ตั้งของ เสาใจบ้านหรือเสื่อบานบางเรียก แผลงบาน หรือสงเคราะห์บาน บริเวณห่อเสื่อบาน (อารักษ์หมอบาน) ที่วัดตอนเช้าจะมีการทำพิธีบูชาเขาลดเคราะห์ บูชาเขายกเคราะห์ บูชาเคราะห์ปีใหม่ บูชาสระพระเคราะห์ เป็นต้น เชื่อว่าผู้ที่บูชาตั้งว่าในวันปากปี จะได้รับความคุ้มครองไปตลอดปี และชาวบ้านบางคนจะพากันไปดำหัววัด คือไปทำพิธีการวะเจ้าอวาสวัดที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน ด้วย

วันในลำดับที่ ๕ ของเทศกาลนี้คือ วันปากเดือน ซึ่งถือเป็นวันเริ่มต้นของเดือนใหม่ ในวันนี้นิยมมีการสงเคราะห์ต่าง ๆ ตามแบบที่นิยมนับถือกันมาแต่โบราณ การสงเคราะห์ที่ว่านี้มีหลายอย่าง เช่น สงฆ์, สงแก่, สงเคราะห์นรา เป็นต้น ส่วนการดำหัวนั้นก็ดำเนินต่อไปจนครบตามต้องการ ในช่วงเทศกาลสงกรานต์นี้มีการละเล่นที่สนุกสนานหลายอย่าง เช่น เล่นหมากบ๋าหรือการเล่นสะบ้า เล่นหมากคองหรือการเล่นโยนลูกขวง เป็นต้น แต่การเล่นที่สนุกที่สุดและมีเพียงช่วงเดียวในรอบปี คือ เล่นรดน้ำปีใหม่ หรือการเล่นรดน้ำในเทศกาลขึ้นปีใหม่นั้นเอง

ขอบคุณที่มา <http://www.lannaworld.com>